

Τα βλάχικα / αρμάνικα: γλώσσα, ιδίωμα ή διάλεκτος; (Σοφία Μπούμπα, Εκπαιδευτικός-Λαογράφος)

/ [Πεμπτουσία](#)

Πληθώρα απόψεων έχει διατυπωθεί και για τα βλάχικα/ αρμάνικα ως προς τα παρακάτω ερωτήματα: Α) Είναι γλώσσα, ιδίωμα ή διάλεκτος; Β) Τα βλάχικα υπήρξαν μητρική γλώσσα των Βλάχων ή προέκυψαν ως αποτέλεσμα εκλατινισμού των πληθυσμών αυτών από τους Ρωμαίους κατακτητές στα χρόνια της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας; Γ) Οι βλάχικοι πληθυσμοί υπήρξαν πάντοτε δίγλωσσοι; Δ) Γράφονται τα βλάχικα; Τι είδους χαρακτήρες χρησιμοποιούνται για την γραφή τους (ελληνικούς, λατινικούς); Ε) Υπάρχουν δείγματα γραφής της βλάχικης; ΣΤ) Ποια είναι η σχέση της ελληνικής γλώσσας με τα βλάχικα; Υπάρχει διαφοροποίηση στο πού χρησιμοποιείται η μεν και πού η δε; Να επισημάνουμε ότι οι απαντήσεις που δίδονται σχετίζονται άμεσα με τις απόψεις που υιοθετεί ο/η εκάστοτε μελετητής/τρια περί της καταγωγής των Βλάχων.

Α) Άλλοι αναφέρονται στη βλάχικα ως γλώσσα, άλλοι ως ιδίωμα κι άλλοι ως διάλεκτο, ενώ υπάρχουν κι εκείνοι που εναλλάσσουν τους όρους. Άλλοτε

χρησιμοποιούν τον όρο «γλώσσα» κι άλλοτε «ιδίωμα» ή «διάλεκτο». Όσοι/ες υποστηρίζουν την άποψη ότι τα βλάχικα είναι γλώσσα προερχόμενη από τη δημόδη λατινική διευκρινίζουν ότι αποτελεί παρακλάδι της λατινικής κι όχι της δακορουμανικής. Με τη τελευταία έχει απλή συγγένεια (Έξαρχος, 1994).

Β) «Γενικότερα, Έλληνες που χρησιμοποιήθηκαν από τους Ρωμαίους ως οδοφύλακες, από ανάγκη συνεργασίας και συναλλαγής μαζί τους στην καθημερινή ζωή, «ξέχασαν» την μητρική γλώσσα τους και «έμαθαν» την διαμορφωθείσα βλαχική, χωρίς όμως να τη γράφουν. (...) Και φυσικά οι κάτοικοί τους μιλούσαν παλιά μόνο την ελληνική. (...) Στους πέντε αιώνες συνεργασίας οδοφυλάκων και Ρωμαίων διαμορφώθηκε η βλαχική και από τους οδοφύλακες πέρασε και στους κτηνοτρόφους. Και όλοι αυτοί οι ελληνόφωνες πριν το 150 π.Χ βρέθηκαν βλαχόφωνες το 350 μ.Χ στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία.» (Αρσενίου, 2005, σ. 55).

Γ) Ο Α. Λαζάρου (1993) υποστηρίζει ότι η Ρωμαϊκή κατάκτηση από το 229 π.Χ κι εξής στην ελληνική χερσόνησο είχε ως αποτέλεσμα τον πλήρη εκλατινισμό των Ιλλυρικών πληθυσμών και σε μεγάλο βαθμό και των Θρακικών, ενώ για τους πληθυσμούς της Ηπείρου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας ο εκλατινισμός ήταν μερικός με τη μορφή διγλωσσίας.

Σύμφωνα με τον Τ. Καή η βλάχικη ήταν η μητρική γλώσσα των Βλάχων και σταδιακά εγκαταλείφθηκε χάρη στην επικράτηση της ελληνικής ως επίσημης γλώσσας. «Η ίδια η άνοδος του μορφωτικού τους επιπέδου ήταν που τους οδήγησε κατά τη γνώμη μας στην υιοθέτηση μιας χρήσιμης και καλλιεργημένης γλώσσας

(κατά κανόνα της ελληνικής) και την εγκατάλειψη της μητρικής» (Kahl, 2009, σ. 38). Με την άποψη αυτή φαίνεται να συμφωνεί κι ο Φ. Δασούλας αναφερόμενος στην περίπτωση του μετσοβίτικου ιδιώματος της βλάχικης γλώσσας. Στις αρχές του 18ου αιώνα ιδρύθηκε στο Μέτσοβο σχολή για την πνευματική αναγέννηση του νέου ελληνισμού. «Νομοτελειακά αυτή η εξέλιξη συνιστά παράγοντα συρρίκνωσης της τοπικής γλώσσας. Ωστόσο αυτή παραμένει ισχυρή τόσο σε επίπεδο προφορικής επικοινωνίας όσο και σε επίπεδο πνευματικής δημιουργίας πάντα στα πλαίσια μίας λαϊκής κουλτούρας. Η θέση της στην τοπική κοινωνία δεν ανατρέπεται ούτε και μετά την καθολική συμμετοχή των κοριτσιών του οικισμού στην εκπαίδευση γεγονός που λαμβάνει χώρα στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Μπορεί η τελευταία εξέλιξη να σηματοδοτεί την εισδοχή της τοπικής κοινωνίας σε μια φάση καθολικής διγλωσσίας ωστόσο στην προφορική επικοινωνία ο ρόλος της ελληνικής γλώσσας ως της δεκαετίες του 1960- 1970 παραμένει περιθωριακή.» (Δασούλας, σ. 4). Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι πριν τη σύσταση του σχολείου και την καθολική συμμετοχή των κοριτσιών στην εκπαίδευση στο Μέτσοβο ομιλείτο μία γλώσσα η βλάχικη. Χάρη στην εκπαίδευση ο πληθυσμός του Μετσόβου έγινε δίγλωσσος (βλάχικα και ελληνικά).

Δ) Οι πρώτες πηγές στις οποίες εμφανίζονται τα βλάχικα ήταν με ελληνικούς χαρακτήρες. Εν συνεχεία χρησιμοποιήθηκαν και λατινικοί για την γραπτή εκφορά της βλάχικης. Δεν υπάρχει σήμερα κοινώς αποδεκτός τρόπος γραφής τους.

Ε) Μέχρι τον 18ο αιώνα δεν υπήρχαν γραπτές πηγές της βλάχικης. «Οι πηγές βέβαια δεν δικαιολογούν την αναφορά σε γραπτή αρμανική γλώσσα, παρά μόνο από τις αρχές του 18ου αι. κι εξής» (Kahl, 2009, σ. 28). Μέχρι πρότινος η βλάχικη φαίνεται να ήταν γλώσσα που χρησιμοποιείτο μόνο προφορικά. Μέχρι την εμφάνιση του βλάχικου γραπτού λόγου η «βλάχικη φιλολογία» ήταν αμιγώς προφορική και απαρτιζόταν από τα παραδοσιακά τραγούδια, τα παραμύθια, τις παροιμίες. Ο Γ. Έξαρχος διατύπωσε δυο λόγους για τους οποίους δεν υπήρξε μέχρι κάποια χρονική περίοδο γραπτή «βλάχικη φιλολογία»: «Πρώτον: Οι Βλάχοι/ Αρμάνοι της Ελλάδας έγραψαν και γράφουν στη Νεοελληνική μας γλώσσα, γιατί ο πλούτος του λεξιλογίου της παρέχει απεριόριστες δυνατότητες έκφρασης. (...) Δεύτερον: Οι Βλάχοι/ Αρμάνοι της Ελλάδας ουδέποτε ένοιωσαν παλαιότερα ότι κινδυνεύει να χαθεί η βλάχικη γλώσσα τους.» (1994, σσ. 51-53).

ΣΤ) Τα Βλάχικα χρησιμοποιούνταν στον προφορικό λόγο, σε οικογενειακά, φιλικά αλλά και επαγγελματικά πλαίσια (π.χ για την ομάδα των κτηνοτρόφων). Όμως, χρησιμοποιούσαν την ελληνική ως γλώσσα του εμπορίου, της Εκκλησίας και του σχολείου και για την αποτύπωση του προφορικού σε γραπτό λόγο.

«Βλάχοι δεν ονομάζονταν όλοι οι Έλληνες γεωργοί και όλοι οι Έλληνες νομάδες, αλλά μόνο όσοι από αυτούς μιλούσαν την βλαχική γλώσσα. Επρόκειτο, δηλαδή για Έλληνες που μετείχαν στην οικονομική ζωή της τότε κοινωνίας και υποχρεώθηκαν από επαγγελματική ανάγκη να χρησιμοποιούν την διαμορφωθείσα βλαχική γλώσσα, καθώς και όσοι χρησιμοποιούνταν από τον στρατό των Ρωμαίων ως οδοφύλακες ορεινών διαβάσεων ή σε διάφορες άλλες υπηρεσίες τους. (...) Το ιδίωμα, λοιπόν, της βλαχικής γλώσσας δημιουργήθηκε από την ανάγκη των συναλλαγών στην καθημερινή ζωή κατά την διάρκεια των 500 περίπου χρόνων Ρωμαϊκής Κατοχής, η οποία είχε ως επίσημη γλώσσα την λατινική.» (Αρσενίου, 2005, σσ. 51,53).

«Στα νεότερα χρόνια, η θέση της ελληνικής ως γλώσσας συνεννόησης στις εμπορικές συναλλαγές της νότιας Βαλκανικής, το κύρος της ελληνικής παιδείας και ο ρόλος της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης στην οθωμανική αυτοκρατορία, οδήγησαν ένα μεγάλο αριθμό Αρμάνων στην έκφραση ελληνικών τύπων αυτοπροσδιορισμού. Σήμερα, όλοι οι κάτοικοι των αρμανικών οικισμών της Ελλάδας μιλούν άπταιστα ελληνικά. Η αρμανική επιβιώνει εντός της οικογένειας και του οικείου περιβάλλοντος της κοινότητας. Γενικά, ακόμη και οι άνθρωποι που γνωρίζουν καλά την αρμανική γλώσσα έχουν μεγαλύτερη ευχέρεια στην επίσημη γλώσσα, τα ελληνικά.» (Kahl, 2009, σ. 21).

«Η επιρροή και το κύρος της ελληνικής γλώσσας της εποχής αποτυπώθηκε και στα πρώτα γραπτά παραδείγματα της αρμανικής. Δεν είναι μόνο η χρήση του ελληνικού αλφαβήτου που επιτρέπει αυτή τη διαπίστωση, αλλά και ο στόχος συγγραφής των συγκεκριμένων έργων» δηλαδή τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας μεταξύ των βλαχοφώνων. «Οι λόγιοι αυτοί υπέσκαπταν συνειδητά το κύρος της αρμανικής και ενθάρρυναν τη χρήση της ελληνικής ως γλώσσας της θρησκείας και του γραπτού πολιτισμού.» (Kahl, 2009, σσ. 26-27)

Είναι γεγονός ότι κάποτε η εθνοπολιτισμική ομάδα των Βλάχων διακρινόταν από τις άλλες πληθυσμιακές ομάδες λόγω της λατινοφωνίας της. Η σημερινή κατάσταση είναι διαφορετική. Οι σημερινοί/ες Βλάχοι/ες γνωρίζουν —πολλές φορές— καλύτερα την επίσημη γλώσσα του κράτους στο οποίο διαβιούν παρά την βλάχικη. «Κοινό χαρακτηριστικό των Αρμάνων στη νοτιοανατολική Ευρώπη δεν είναι πάντοτε η γνώση και η χρήση της αρμανικής, αλλά ότι μιλούν αντίστοιχα τη γλώσσα του κράτους στο οποίο ζουν» (Kahl, 2009, σ. 39).

[**Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ**](#)

Παραπομπές: